

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ АВТОМОБІЛЬНОГО СПОРТУ ЗА СПЕЦИФІКОЮ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Володимир ГРАДУСОВ¹, Олег КАМАЄВ², Володимир БАНАХ³

¹Харківська державна академія фізичної культури,

²Львівський державний університет фізичної культури,

³Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України

Анотація. Розвиток сучасного автомобільного спорту неможливий без науково обґрунтованої системи багаторічного спортивного вдосконалення в різних його видах. Педагогічне спостереження за змагальною діяльністю спортсменів-автоперегінників в окремих видах автоспорту дало змогу розробити їх об'єктивну класифікацію, що ґрунтується на способі старту та проходження дистанції, системі визначення переможців, складі екіпажів, тривалості заїздів та вікових обмеженнях. На цій підставі окреслені основні напрямки вдосконалення багаторічної системи підготовки спортсменів у кожному з цих видів.

Ключові слова: автоспорт, види, змагальна діяльність, класифікація, підготовка.

КЛАССИФИКАЦИЯ ВИДОВ АВТОМОБИЛЬНОГО СПОРТА С УЧЕТОМ СПЕЦИФИКИ СОРЕВНОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Владимир ГРАДУСОВ¹, Олег КАМАЕВ²,
Владимир БАНАХ³

¹Харьковская государственная академия
физической культуры,

²Львовский государственный университет
физической культуры,

³Львовский государственный университет
внутренних дел МВД Украины

Аннотация. Развитие современного автомобильного спорта невозможно без научно обоснованной системы многолетнего спортивного совершенствования в различных его видах. Педагогическое наблюдение за соревновательной деятельностью спортсменов-автогонщиков в отдельных видах автоспорта позволило разработать их объективную классификацию, основанную на способе старта и прохождения дистанции, системе определения победителей, составе экипажей, продолжительности заездов и возрастных ограничениях. На этом основании очерчены главные направления совершенствования многолетней системы подготовки спортсменов в каждом из этих видов.

Ключевые слова: автоспорт, виды, соревновательная деятельность, классификация, подготовка.

Постановка проблеми. За останні роки автомобільний спорт як важливий показник науково-технічного прогресу в усьому світі та в Україні бурхливо розвивається. Це відбувається завдяки його популярності серед молоді та дорослого населення, прикладному значенню та виховній ролі і стосується як традиційних його видів – картингу, класичних ралі, кільцевих автоперегонів, кросу, слалому, автобагатоборства та ін., так і нових для нашої країни видів – гірських автоперегонів, перегонів на прискорення, дрифтингу, ралі-рейдів, трофі-рейдів, ралі-кросу, тріалу, кантрі-кросу тощо [1].

Проте на заваді його подальшого розвитку в бажаних суспільстві напрямках стає недостатня кількість безпечних трас і, що найголовніше, відсутність науково обґрунтованої сис-

CLASSIFICATION OF VARIOUS TYPES OF MOTOR SPORTS ACCORDING TO THE NATURE OF COMPETITIVE AC- TIVITY

Volodymyr GRADUSOV¹, Oleh KAMAYEV²,
Volodymyr BANAH³

¹Kharkiv State Academy of Physical Culture,

²Lviv State University of Physical Culture,

³Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Abstract. The development of modern motor sports is impossible without scientifically-based system of long-term skills improvement in its various forms. Pedagogical observation of racers' competitive activity in certain motor racing events has allowed to develop an objective classification based on the method of launch and passing distance, system of estimation, crews, race duration and age restrictions. The main directions of athletes' improving long-term training system of in each of these events has been outlined on this basis.

Keywords: motor racing, types, competitive activity, classification, training

теми підготовки спортсменів різних вікових груп, що охоплює відповідну теоретичну базу та наявність кваліфікованих кадрів [2]. Ураховуючи велику кількість окремих видів сучасного автомобільного спорту, які істотно відрізняються між собою насамперед специфікою змагальної діяльності (ЗД), виникла актуальна проблема їх об'єктивної класифікації, власне, за цією ознакою. Така класифікація може бути покладена в основу наукового обґрунтування системи багаторічної підготовки спортсменів [3] у різних видах автомобільного спорту.

Роботу виконано згідно з завданнями теми 2.8 «Удосконалення підготовки спортсменів в окремих групах видів спорту» (номер державної реєстрації 0111 U 006473) Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури та спорту на 2011 – 2015 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Автомобільний спорт привчає юних спортсменів до культури поведінки з технікою, завдяки якій згодом спортивне захоплення може перерости в професію, прищеплює дбайливе ставлення до довкілля, гуманність. Це виокремлює його серед інших видів спорту, адже це технічна творчість, може реалізуватися як майбутня професія [4].

Найбільш вдале сьогодні визначення місця автомобільного спорту в загальній системі фізичного виховання і спорту дає запропонована авторами [5] система, згідно з якою його суттю є керування різними засобами пересування, де спортивний результат зумовлений зовнішніми рушійними силами й умінням раціонально ними користуватися.

У більшості видів автомобільного спорту результат в основному забезпечується станом спортивної техніки й умінням спортсмена максимально реалізувати її можливості на змаганнях. Спортсмен і автомобіль – це єдина система, від надійності й роботоздатності її окремих елементів і відповідності їх можливостей залежить кінцевий спортивний результат [6].

Діяльність спортсменів-автопергінників відбувається в складному середовищі, яке утворюють три системоутворювальні фактори: спортсмен, засіб пересування й середовище (траса змагання). Оптимізація взаємодії ланок у такій системі вже давно є предметом зацікавлення дослідників у нас у країні і за кордоном. Найвищий спортивний результат в автоспорті забезпечує лише максимально можлива, але безпечна швидкість руху, яка визначається технічними можливостями автомобіля й особливостями траси змагання [7].

Якщо в переважній більшості традиційних видів спорту весь процес підготовки спортсменів спрямований на максималізацію фізичних і психічних можливостей людини, то в автоспорті він зорієнтований, передусім, на оптимізацію керуючих дій спортсмена в кожній ситуації.

Порівнюючи вагомість суб'єктивного й об'єктивного факторів у цілісній системі «спортсмен – автомобіль – траса» слід безперечно надати перевагу першому. Тому, не зважаючи на принципові відмінності та специфіку автомобільного спорту порівняно з іншими видами, тут обов'язково повинні застосовуватися принципові положення теорії й методики спортивного тренування, оскільки спортивний результат в основному визначається комплексом знань, умінь і навичок спортсмена [6].

На жаль, у відомих нам публікаціях, які стосуються автомобільного спорту, не наведено класифікацію окремих його видів за специфікою ЗД, що не дає можливості науково обґрунтувати систему підготовки спортсменів у кожному з них.

Тому **метою нашої роботи** обрано розробку класифікації видів автомобільного спорту за об'єктивними показниками змагальної діяльності.

Завдання: а) проаналізувати специфіку змагальної діяльності в окремих видах автомобільного спорту; б) розробити класифікацію різних видів автоспорту за вказаною ознакою; в) визначити основні напрямки вдосконалення системи підготовки спортсменів у різних його видах.

Обрані **методи дослідження** – теоретичний аналіз та узагальнення спеціальної наукової, методичної літератури, контенту мережі Інтернет та документальних джерел, навчально-тренувальних програм, систематизація та узагальнення, педагогічне спостереження змагальної діяльності спортсменів-автогонщиків, опитування фахівців. Дослідження організовано впродовж 2012 – 2013 рр. за підтримки структурних підрозділів і керівництва Автомобільної федерації України (ФАУ).

Результати дослідження та їх обговорення. ФАУ [8] сьогодні зараховує до переліку офіційно визнаних в Україні видів автомобільного спорту такі: картинг, кільцеві автоперегони, трекові автоперегони, автомобільний крос, ралі-крос, автоперегони по дрифтингу, парні автоперегони (кільцеві траси), автомобільний слалом, гірські автоперегони, автоперегони на прискорення, класичні авторалі, міні-ралі, ралі на серійних автомобілях, ралі-рейди, трофірейди, тріал, автомобільне багатоборство, фігурне водіння автомобіля (некільцеві траси).

Спільною рисою усіх видів автомобільного спорту є обов'язковий поділ автомобілів на залікові групи і класи за їхнім технічними характеристиками (відповідність серійному прототипу, тип приводу, робочий об'ємом і тип двигуна, ступінь дозволених переробок тощо) та відсутність окремого заліку для жінок. Щоправда, для популяризації автоспорту та широкого залучення до занять різними його видами жінок сьогодні дедалі частіше оголошуються спеціальні кубки, що розігруються між пілотами-жінками чи між жіночими ралійними екіпажами, проте в інших заліках жінки далі змагаються разом із чоловіками. Класифікаційний результат в усіх видах автомобільного спорту залежить від рангу змагань (чемпіонати і Кубки світу, Європи, України, областей тощо та їх етапи внесені в офіційні календарі, мінімальна кількість команд, учасників або спортсменів певної кваліфікації, які беруть участь у змаганні чи в певній групі або класі тощо).

Окремі види автомобільного спорту відрізняються між собою за такими основними ознаками змагальної діяльності: за віковими обмеженнями (картинг, крос, автобагатоборство, фігурне водіння автомобіля – молодіжні групи), системою старту (груповий чи індивідуальний), складом екіпажу (сам пілот чи екіпаж пілот-навігатор), характером траси (кільцева чи некільцева), системою визначення результату (за показаним часом або за зайнятим місцем), кількістю залікових заїздів (один заїзд, відбіркова система кваліфікації та фіналів, багато стартів на різних ділянках), тривалістю заїздів (до 10 хв, до 30 хв, понад 60 хв) тощо.

Відповідно до цього, усі види автоспорту можна умовно розподілити на дві основні групи: перегони зі спільним стартом, очною боротьбою між учасниками та визначенням результату за зайнятим місцем і перегони з індивідуальним стартом без очної боротьби між учасниками та визначенням результату за показаним часом (рис. 1).

До першої групи належать усі кільцеві автоперегони, до другої – гірські автоперегони, ралі, слалом, автомобільне багатоборство, фігурне водіння автомобіля. Виняток становлять перегони на прискорення та паралельний слалом, де спортсмени хоч і стартують парами одночасно, проте на розділених між собою паралельних однакових трасах.

Види автоспорту з індивідуальним стартом своєю чергою поділяються на дві підгрупи: змагання між пілотами та змагання між екіпажами, причому спортивний результат у другій підгрупі визначається за сумою часу, показаного на швидкісних випробуваннях (у ралі-трофі – за кількістю зарахованих «точок») і дорожніми та іншими часовими штрафами.

За тривалістю заїздів окремі види автоспорту також можна розподілити на спринтерські, середні, стаерські та комплексні (класичні ралі з багатьма швидкісними ділянками, тривалими переїздами між ними в дорожньому режимі, регрупуваннями та сервісами).

Дитячо-юнацький автомобільний спорт (перегони на мікроавтомобілях «карт» та «багі», автобагатоборство, фігурне водіння автомобіля) передбачає обов'язковий поділ на вікові групи з урахуванням швидкого розвитку і природного дозрівання дітей, а також суворих технічних обмежень до мікроавтомобілів щодо безпеки змагальної діяльності [2]. В інших видах автоспорту існує лише нижня вікова межа допуску до змагань (14 – 18 років); дорослі спортсмени допускаються без обмеження віку виключно за медичними допусками та виконанням кваліфікаційних вимог.

Специфіка змагальної діяльності (ЗД) в кожній групі видів автомобільного спорту вимагає різних підходів до системи підготовки спортсменів. Насамперед це стосується загальної та спеціальної фізичної та функціональної підготовки, урахування вікових особливостей спортсменів, а також групових взаємодій, спеціальної стенограмної та навігаційної підготовки в ралі та ін. Специфічну основу ЗД в усіх видах автоспорту становлять керуючі дії автомобіляри, а спортивний результат зумовлений зовнішніми рушійними силами і вмінням їх викори-

стовувати. Винятком з інших видів є автомобільне багатоборство, в програму якого введені стрільба, плавання та легкоатлетичний крос, де специфіка ЗД та підготовка спортсменів повинні відповідати вимогам вказаних олімпійських і неолімпійських видів спорту.

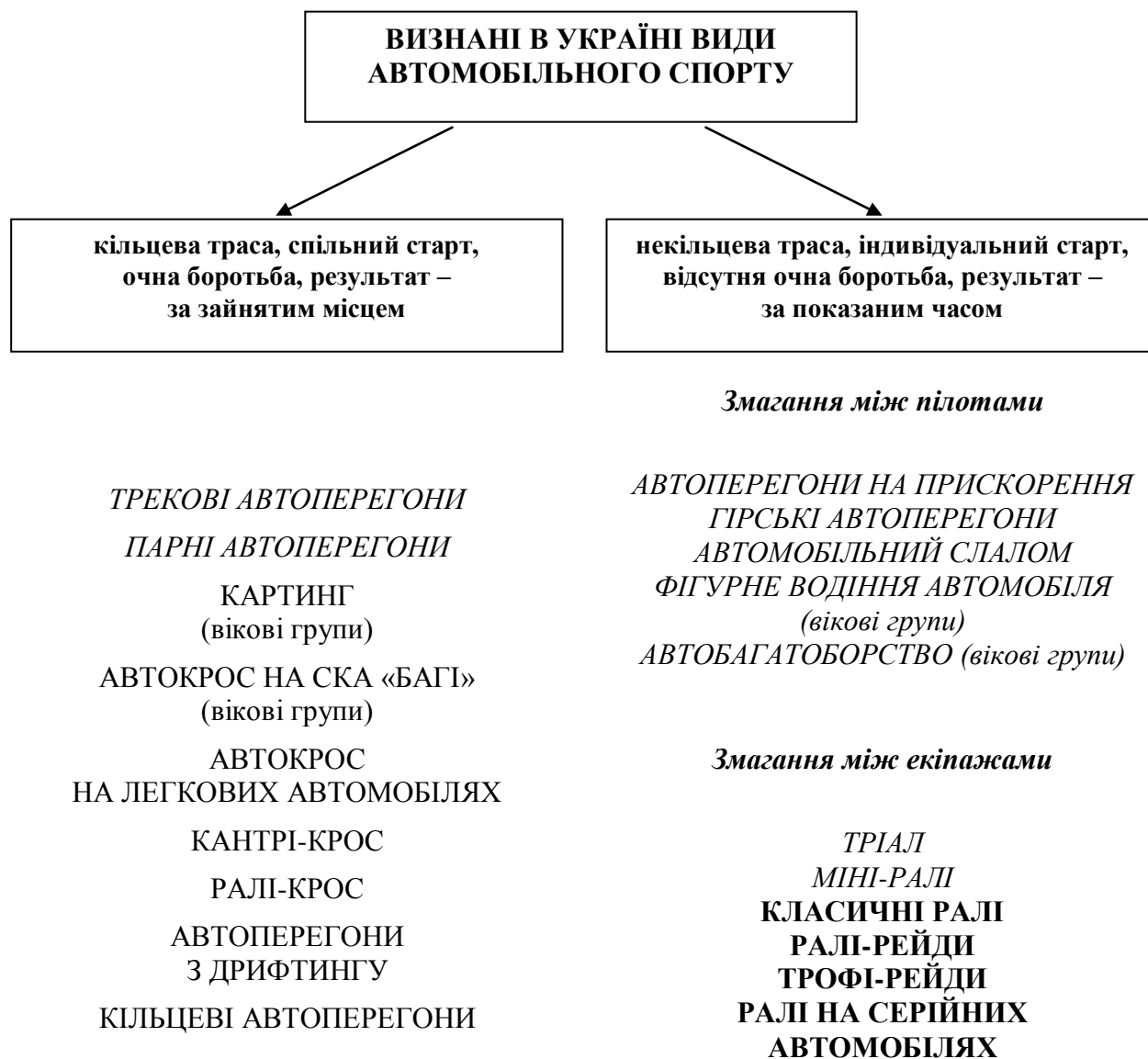

Рис. 1. Класифікація офіційно визнаних в Україні видів автомобільного спорту:

курсивом виділено спринтерські види (тривалість заїздів – до 10 хв),
звичайним шрифтом – види зі середньою тривалістю заїздів (до 30 хв),
а жирним шрифтом – стаєрські та комплексні види (тривалість заїздів – понад 60 хв)

Важливими елементами ЗД, удосконалення яких повинно бути враховане у завдання різних етапів багаторічного спортивного удосконалення [3] у видах автомобільного спорту, що належать до першої групи, це груповий старт, уміле ведення очної позиційної боротьби із суперниками в умовах великого скупчення глядачів, слідкування за власною позицією на трасі, взаємодія з тренерами, обслуговування автомобіля в боксах тощо. Для представників другої групи видів автоспорту ці елементи ЗД нехарактерні: тут важливо точно слідувати попереднім настановам тренерів з урахуванням можливих змін траси, не відволікатися на сторонні відволікальні фактори, а для підгрупи, де змагаються екіпажі, найважливішою є оптимальна взаємодія між їх членами, безпомилкова навігація та робота з ралійними стенограмами.

Види спорту з різною тривалістю заїздів вимагають корекції загальної та спеціальної фізичної підготовленості спортсменів-автопергінників, а дитячо-юнацькі види – урахування особливостей юного організму витримувати тренувальні та змагальні навантаження.

Висновки:

1. Специфіка ЗД у різних видах автомобільного спорту має більше відмінностей, ніж спільних рис, які вимагають від спортсменів неоднакових проявів їх рухової функції та психічних здатностей. Найважливішими відмінностями є спосіб старту та проходження дистанції, система визначення зайнятих місць, склад екіпажів, тривалість заїздів, вікові обмеження тощо. Окрема підгрупа видів автоспорту, де змагаються екіпажі, вимагає від їхніх членів високого рівня навігаційної та стенограмної підготовленості, злагодженої взаємодії на трасі та при подоланні додаткових випробувань; автомобільне багатоборство передбачає спеціальну підготовку спортсменів до введених у його програму плавання, стрільби та легкоатлетичного кросу.

2. Розроблена авторська класифікація різних видів автомобільного спорту за специфікою ЗД передбачає їх поділ на дві групи: перегони зі спільним стартом, очною боротьбою між учасниками та визначенням результату за зайнятим місцем і перегони з індивідуальним стартом без очної боротьби між учасниками та визначенням результату за показаним часом. Друга група поділяється на дві підгрупи: змагання між пілотами та змагання між екіпажами.

За тривалістю заїздів окремі види автоспорту поділяються на спринтерські (до 10 хв), середні (до 30 хв) і стаєрські та комплексні (понад 60 хв), а дитячо-юнацький автомобільний спорт – на змагання для різних вікових груп.

3. Описана вище класифікація видів автомобільного спорту за характером ЗД дозволила виявити специфічні особливості та напрямки підготовки спортсменів у різних групах з урахуванням вікових особливостей спортсменів, тривалості заїздів, величини й характеру змагальних навантажень на організм, групових взаємодій тощо. І хоча процес підготовки в усіх групах спрямований на оптимізацію керуючих дій людини в кожній ситуації, що вимагає інтенсивної та надвідповідальної аналізуювальної й синтезуювальної діяльності головного мозку, пов'язаної з особливим навантаженням на психіку, тут обов'язково повинні застосовуватися принципові положення теорії та методики спортивного тренування, оскільки спортивний результат в основному визначається комплексом знань, умінь і навичок.

Перспективи подальших досліджень передбачає уточнення завдань окремих етапів багаторічного спортивного вдосконалення в різних видах автомобільного спорту з урахуванням специфіки ЗД та вікових особливостей спортсменів.

Список літератури

1. *Червоненко Е.* Ялта – это локомотив, теперь нужно заняться поездом [Электронный ресурс] / Евгений Червоненко. – Режим доступа : <http://www.rally.in.ua/ukraina-prosmotr-novostei/evgenii-chervonenko> (дата обращения: 10.10.2011).
2. *Рибак О. Ю.* Безпека змагальної діяльності в автомобільному спорті : монографія / О. Ю. Рибак. – Л. : ЛДУФК, 2013. – 420 с., іл.
3. *Платонов В. В.* Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учеб. тренера высш. квалиф. / В. Н. Платонов. – К. : Олимп. литература, 2004. – 808 с.
4. *Артемьев А.* Замечания на тему автоспорта / А. Артемьев // АвтоМаг. – 2004. – № 5. – С. 14.
5. *Матвеев Л. П.* Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов / Матвеев Л. П. – К. : Олимпийская литература, 1999. – 318 с.
6. *Сингуринди Э. Г.* Автомобильный спорт. / Э. Г. Сингуринди. – М. : ДОСААФ, 1982. – Ч. I. – 304 с.
7. *Сингуринди Э. Г.* Авторалли / Э. Г. Сингуринди. – М. : ДОСААФ, 1978. – 284 с.
8. Офіційний сайт Автомобільної Федерації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fau.ua> (дата звертання: 17.03.2012).